

Pohjoismaiset kuluttajat suhtautuvat terveysväitteisiin varauksella

EU:n uusi terveysväitelainsäädäntö tuo kuluttajan ulottuville suuren määrän uutta tietoa elintarvikkeiden mahdollisista terveysvaikutuksista. Pohjoismaiset kuluttajat suhtautuvat terveysväitteisiin varauksella ja eri maissa myös eri tavalla.

■ Lainsäädäntö on herättänyt huolestuneita kannanottoja siitä, tuleeko kuluttaja tulevaisuudessa johdetuksi harhaan erilaisen terveyteen liittyvän informaation viidakossa. Kuluttajien tapaa arvioida terveysväitteitä tutkittiin laajassa pohjoismaisessa kyselyssä, jossa 4612 kuluttajaa Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Islannista vastasi esimerkkiväitteitä koskeviin kysymyksiin.

Väitteellinen tuote koettiin vähemmän luonnollisena ja houkuttelevana, ja jopa vähemmän terveellisenä kuin sama tuote ilman väitettä. Vastaukset erosivat kuitenkin sen mukaan, mikä tuote oli kyseessä, mikä oli vaikuttava komponentti ja mikä luovuttava vaikutus.

Tuttuus vaikutti tulokseen

Tärkein tekijä väitteessä kuluttajan kannalta oli vaikuttavan ainesosan tuttuus. Myös vaikutuksen tuttuus ja tuotteen tuttuus funktionaalina elintarvikkeina oli yhteydessä terveysvaikutteisen tuotekuvauksen vastaanottoon.

Omega-3 -väitteet koettiin halutummiksi ja luotettavammiksi kuin bioaktiiviset peptidi-väitteet. Sydämen terveyteen liittyvät väitteet olivat luotettavampia kuin muisti- tai painonhallintaväitteet ja jogurtti ja leipä kantajina halutumpia kuin porsaankyljykset.

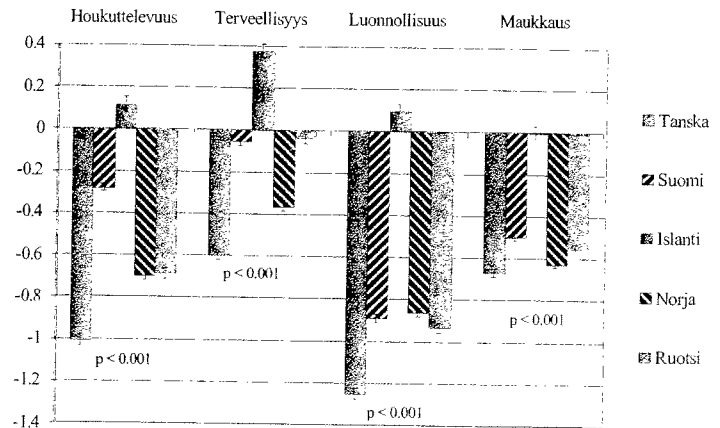
Tuttuuden suuri merkitys kuvastaa sitä, että kuluttaja terveysväitteen nähdessään heijastaa sen sisältöä omia aikaisempia uskomuksiaan ja kokemuksi-

aan vastaan. Väitteelliseen tuotteeseen on helpompi luottaa, jos aikaisempi tieto tukee sen sanomaa. Sen sijaan terveysvaikutuksen esittäminen positiivisena terveyden edistämisenä tai sairauriskin alenemisenä ei vaikuttanut systemaattisesti kuluttajan arvioihin väitteen luotettavuudesta.

Maiden välillä selviä eroja

Tuttuus ns. funktionaalisten elintarvikkeiden kanssa näkyi vastauksissa myös maiden välisissä eroissa. Suomessa ja Ruotsissa väitteellisiä tuotteita on ollut markkinoilla jo useita vuosia, kun taas Norjassa tuotteita on ollut vähän ja terveysväitteet ovat olleet kokonaan kiellettyjä Tanskassa.

Suomalaiset ja ruotsalaiset kuluttajat suhtautuivat väittei-

terveysväitteen lisääminen tuotteeseen vähensi sen koettua luonnollisuutta kaikissa Pohjoismaissa Islantia lukuun ottamatta. Myös koettu terveellisyys laski, mutta ainesosalla oli ratkaiseva vaikutus.

siin myönteisimmin ja tanskalaiset kielteisimmin. Tämä tasoero näkyi vastauksissa kautta linjan, mutta riippumatta vastausten tasosta omega-3 -tuotteet olivat maittain helpommin hyväksyttäviä kuin bioaktiiviset peptidit ja porsaanihiha terveysväitteiden kantajana vähiten luottamusta herättävä.

Tämä on mielenkiintoista sikäli, että ilman väitettä esitettyjen tuotteiden perusterveellisyysimago vaihteli maittain. Suomalaiset ja tanskalaiset arvioivat leivän ja jogurttin kutakuinkin yhtä terveelliseksi, kun taas muissa Pohjoismaissa jogurtti oli selvästi terveellisempi tuote. Porsaankyljykset arvioitiin Suo-

Tutkimuksessa kolmenlaisia tuotteita

■ Pohjoismaisessa tutkimuksessa (NICE:n osittain rahoittama ACCLAIM – Consumer acceptance and trust: recommendations for using health claims in marketing -projekti) oli erityyppisiä terveysväitteitä liitetty kolmentyyppiin tuotteisiin: jogurttiin, leipään ja porsaankyljyksiin.

Väitteiden pohjana oli joko omega-3 -rasvahapot tai bioaktiiviset peptidit. Edelliset edustivat kuluttajalle jo ennestään tuttua funktionaalista komponenttia, kun taas bioaktiiviset peptidit olivat suhteellisen tuntemattomia käsitteitä.

Nämä ainesosat valittiin tutkimukseen, koska kirjallisuuden perusteella niihin on liitetty hyvin monenlaisia mahdollisia terveysvaikutuksia. Tämän vuoksi niihin voitiin liittää sydämen terveyteen liittyviä fysiologisia toimintoja, muistitoimintoja sekä painonhallintaan liittyviä toimintoja.

Väitteiden muotoa vaihdeltiin sisällyttämällä siihen pelkästään aktiivisen komponentin nimi tai myös fysiologinen funktio (alentaa kolesterolia) ja varsinainen terveysvaikutus. Terveysvaikutus voitiin kuvata positiivise-

na tavoitteena (edistää sydämen terveyttä) tai negatiivisen seurauksen välttämisenä (vähentää sydäntautien riskiä).

Testaamalla näitä erilailla muotoiltuja väitteitä pyrittiin saamaan kokonaiskuva niistä tekijöistä, jotka kuluttajan kannalta ovat tärkeimpiä, kun hän arvioi tuotteen terveellisyttä tai sen haluttavuutta. Koska mahdollisia vaihtoehtoja oli monia, kukin vastaa- ja sai arvioitavakseen vain satunnaisesti valitun, rajallisen määrän väitevaihtoehtoja, jolloin lomakkeen pituus pysyi kohtuullisena.

messa selvästi vähiten terveelliseksi, kun taas muissa maissa se arvioitiin terveellisemmäksi kuin leipä.

Lihaan liitettyjen terveystieteiden kokeminen vähemmän luotettaviksi saattaa johtua kuluttajien mielikuvista siitä, miten terveystieteiden saadaan tuotteen. Funktionaalisen ainesosan liittäminen raakaan lihaan tuotteen voi kuluttajan mielestä vaatia toimenpiteitä, jotka vähentävät tuotteen luonnollisuutta.

Maiden väliset erot heijastivat kuluttajien aikaisempaa altistusta terveystieteille. Mielenkiintoista oli se, että kuluttajat ja kaantuivat vastausten perusteella selvästi kahteen ryhmään: toisten mielestä yksityiskohtaiset tiedot väitteessä olivat luotettavuuden tausta, toisten mielestä taas pelkän terveystieteiden kertovat lyhyet väitteet olivat uskottavampia. Toisille luotettava väite sisältää myös selityksen sille, mihin terveystieteiden perustuu; toiset taas halua-

vat tietää, mitä hyötyä siitä on itselle.

Asiantuntijat ja viranomaiset luotettavia

Pohjoismaisten kuluttajien varuksellinen suhtautuminen terveystieteisiin tarkoittaa sitä, että kuluttajat eivät sokeasti usko minkä tahansa väitteen parantavan tuotteen terveellisyyttä tai tekävän siitä väitteettömiä tuotteita houkuttelevamman. Terveystieteiden tuotteissa heijastuu voimakkaimmin tuotteen koettuun luonnollisuuteen ja sitä kautta myös sen haluttavuuteen.

Ollakseen luotettava terveystieteiden on tuettava kuluttajan aikaisempia uskomuksia ja oltava sopusoinnussa hänen kokemuksensa kanssa. Terveystieteiden tuotteiden vaikutuksen tutuksi tekemiseen ei riitä pelkkä terveystieteiden tuotteissa, vaan siihen tarvitaan myös muuta informaatiota.

Kuluttajat luottavat terveystieteisiin liittyvässä tiedossa

Kuva Maito ja Terveystieteiden tutkimuskeskus, Anni Hallakorpi

Suomalaiset ja tanskalaiset arvioivat leivän ja jogurtin kutakuinkin yhtä terveelliseksi, mutta muissa Pohjoismaissa jogurtti oli selvästi terveellisin tuote.

enemmän terveystieteiden asiantuntijoihin ja viranomaisiin kuin kaupallisten toimijoiden tai tiedotusvälineiden viesteihin. Esimerkiksi kolesterolia alentavien tuotteiden luotettavuutta tukevat sekä terveystieteiden toistuvat viestit vaikutuksen tärkeydestä sydänsairauksien riskitekijöiden vähentäjänä että jo pitkään markkinoilla olleet kolesterolia alentavat tuotteet.

Liisa Lähteenmäki
professori
MAPP
Research Centre for Customer Relations in Food Sector
Aarhus Business School
University of Aarhus
liisal@asb.dk

Piritta Lampila
tutkija
VTT
piritta.lampila@vtt.fi

Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta 100 vuotta

Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan 100-vuotisjuhlan kunniaksi julkistettiin sen historian ensimmäinen osa *Maasta ja puusta pidemmälle. Hyödyn aikakaudesta vuoteen 1945*. Kirjan on koonnut filosofian maisteri, historiantutkija **Tero Halonen**.

Yliopiston ensimmäiset maataloustieteiden professorit perustettiin vuonna 1896 ja metsätieteiden professorit vuonna 1907. Yliopistollinen agronomikoulutus alkoi vuonna 1907 ja yliopistollinen metsänhoitajakoulutus vuonna 1908. Itsenäisen maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan aloitti toimintansa vuonna 1924.

Tiedekunta on saanut monesti vaikutteita muiden tiedekuntien kasvattien aikaansaannoksista; fysiologian professori **Robert Tigerstedt** on tunnetuimpia suomalaisia lääketieteilijöitä. Hän aloitti ravitsemustutkimuksen Suomessa 1800-luvun lopulla tutkimalla erityisesti energia-aineenvaihduntaa. 1900-luvun alussa hän tutki myös suomalaisten ruokailutottumuksia. Vuonna 1908 hän väitteli maalaisväestön ravinnosta lääketieteellisessä tiedekunnassa.

Biokemian tutkija **A.I. Virtanen** edisti tutkimustyöllään merkittävästi sekä suomalaista maataloutta että maataloustieteellistä ja ravitsemustieteellistä tut-

kimusta 1900-luvun alkupuoliskolla. Erityisesti AIV-voisuolan ja AIV-rehun kehittelijänä hän saavutti mainetta ja kunniaa. Vuonna 1945 professori Virtanen sai Nobelin kemian palkinnon ja vuonna 1955 maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan kunnia-tohtorin arvon.

Toisen maailmansodan aikana säännöstelytalouden ja väikeän elintarviketilanteen vuoksi tuli ajankohtaiseksi pohtia yliopistollisen kotitalousopetuksen ja -tutkimuksen aloittamista. Elintarvikkeiden kulutuksen säännöstelyn lisäksi keskeinen säännöstelytoimi oli maataloustuotteiden pakkoluovutus valtiolle.

Talousneuvos **Hedvig Gebhard** ja professori **Unto Vartiola** ajoivat korkeakoulutasoisen kotitalousopetuksen aloittamista. Kodin taloustieteen professori perustettiin vuonna 1946 ja ravintokemian professori vuonna 1947. Tämä oli alku elintarviketieteiden kehittymiselle tiedekunnassa.

Irma Ryyänen